

## پیش‌بینی هوش هیجانی دانش‌آموزان بر پایه ویژگی‌های شخصیتی آنان

### چکیده

هدف از پژوهش حاضر پیش‌بینی هوش هیجانی دانش‌آموزان بر پایه ویژگی‌های شخصیتی آنان بود. این مطالعه توصیفی پیمایشی با انتخاب ۲۰۴ نفر از دانش‌آموزان دختر دبیرستانی با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انجام شد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، آزمون شخصیتی نئو (NEO) و مقیاس هوش هیجانی شات (EIS) بودند. برای تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که بین ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی، دلبذیری، گشودگی به تجربه و وظیفه‌شناسی با هوش هیجانی رابطه معنادار مثبت وجود دارد. در صورتی که بین ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجوری با هوش هیجانی رابطه معناداری وجود ندارد. نتایج تحلیل رگرسیون حاکی از آن است که عوامل برون‌گرایی، گشودگی به تجربه و وظیفه‌شناسی، پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار هوش هیجانی می‌باشند و بنای محاسبه شده برای متغیر وظیفه‌شناسی بیشتر از سایر متغیرهای ویژگی‌های شخصیت می‌باشد که نشان می‌دهد ویژگی‌های شخصیتی وظیفه‌شناسی بیشترین تأثیر را بر هوش هیجانی دارد.

بی‌تا محمدمحمدی\*

کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی  
(نویسنده مسئول)

محمد اورکی

دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه  
پیام نور

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۲/۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۰/۱۸

\*نشانی: دانشگاه پیام نور، تهران،  
ایران.

رایانامه:

Bitamohammadi@gmail.com

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های شخصیتی، هوش هیجانی، دانش‌آموزان.

## The Prediction of Emotional Intelligence from Students' Personality Traits

### Abstract

This research aimed to predict the emotional intelligence of students based on their personality traits. This descriptive- survey study was performed on 204 female high school students who were selected through cluster random sampling. Data were collected using the NEO Personality Inventory (NEO) and Schutt Emotional Intelligence Scale (EIS). Data were analyzed by descriptive statistics, parsons' correlation coefficient and regression. Findings of this research indicated that personality traits of extroversion, agreeableness, openness to experience and conscientiousness had significantly positive relationship with emotional intelligence. However, there was no significant relationship between personality traits variable of neuroticism and emotional intelligence. Regression analysis revealed that extroversion, openness to experience and conscientiousness were positive and significant predictors of emotional intelligence and the Beta calculated for conscientiousness variable was higher than all the other personality traits variables meaning that the personality trait of conscientiousness had the strongest effect on the student's emotional intelligence.

**Keywords:** Personality Traits, Emotional Intelligence, Students.

**Bitamohammad Mohammadi \***  
M.A in General psychology

**Mohammad Oraki**  
Assistant professor of department  
psychology of Payamenoor  
University

\*Corresponding Author:  
Bitamohammadi@gmail.com

## مقدمه

هوش هیجانی<sup>۱</sup> موضوعی است که سعی در تشریح و تفسیر جایگاه هیجان‌ها، احساسات و توانمندی‌های انسان دارد. سالوی<sup>۲</sup> و مایر<sup>۳</sup> (۱۹۹۰) هوش هیجانی را به‌عنوان توانایی فرد در بازنگری احساسات و هیجان‌های خود و دیگران، تمیز قائل شدن میان هیجان‌ها و استفاده از اطلاعات هیجانی در حل مسئله و نظم بخشی رفتار تعریف کرده‌اند. هوش هیجانی چیزی در درون هر یک از ماست که تا حدی نامحسوس است و تعیین می‌کند چگونه رفتار خود را اداره کنیم، با مشکلات اجتماعی کنار بیایم و تصمیماتی بگیریم که به نتایج مثبت ختم شوند. کسانی که هوش هیجانی خود را به کار می‌گیرند با محیط اطراف خود سازگاری بیشتری دارند، اعتمادبه‌نفس بالایی نشان داده و از توانایی‌های خود آگاه‌اند. رابطه مستقیم بین هوش هیجانی و زندگی خوب و سالم نشان می‌دهد که توجه به هیجان‌ها و استفاده از آن‌ها برای راهنمایی کردن رفتار تا چه حد اهمیت دارد. پژوهش‌های انجام شده در دانشگاه ییل، هوش هیجانی را به موفقیت‌های شخصی، شادی و موفقیت‌های حرفه‌ای ربط داده است (برادبری<sup>۴</sup> و گریوز<sup>۵</sup>، ۲۰۰۵). آموزش و تمرین، بیشترین اثر را بر افزایش هوش هیجانی دارد و افزایش هوش هیجانی منجر به سلامت جسمی و ذهنی، ارتباط اجتماعی و بهبود کارکرد است (شات<sup>۶</sup>، مالوف<sup>۷</sup> و ترستینسون<sup>۸</sup>، ۲۰۱۳).

ویژگی‌های شخصیتی<sup>۹</sup> و هوش هیجانی، دو مفهوم روان‌شناختی مهم‌اند که کارشناسان تعلیم و تربیت به نقش بااهمیت آن‌ها در یادگیری پی برده‌اند. کاستا<sup>۱۰</sup> و مک کری<sup>۱۱</sup>، شخصیت را مجموعه کلی ویژگی‌های کیفی فرد که در رفتار او تجلی می‌یابد، تعریف می‌کنند و برای آن ۵ بعد برون‌گرایی<sup>۱۲</sup>، وظیفه‌شناسی<sup>۱۳</sup>، گشودگی به تجربه<sup>۱۴</sup>، دلپذیری<sup>۱۵</sup> و روان‌رنجوری<sup>۱۶</sup> را شناسایی نمودند (اصلانخانی، شمس، شمسی‌پور دهکردی، ۱۳۸۷). کمتر جنبه‌ای از کنش انسان را می‌توان تصور کرد که شخصیت وی را منعکس نکند. شلدون<sup>۱۷</sup>، از شخصیت به‌عنوان سازمان پویای جنبه‌های شناختی، عاطفی، ارادی و فیزیولوژیک یاد می‌کند (فتحی آشتیانی و داستانی، ۱۳۹۱). روان‌شناسی شخصیت به بررسی ویژگی‌های فردی اعم از هیجانی و رفتاری می‌پردازد که معمولاً ثابت، قابل پیش‌بینی و قابل پیگیری هستند (حق‌شناس، چمنی و فیروزآبادی، ۱۳۸۵). آگاهی از ویژگی‌های شخصیتی، برای مقابله با مشکلات زندگی سودمند است زیرا این ویژگی‌ها عمیقاً با نحوه تفسیر فرد از جهان و واکنش او به رویدادهای استرس‌زا مرتبط هستند (کلینیکه<sup>۱۸</sup>، ۱۳۸۶). واندر لیندن<sup>۱۹</sup>، تیژوسیز<sup>۲۰</sup> و پترید<sup>۲۱</sup> (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان همپوشی ۵ عامل کلی شخصیت و هوش هیجانی به این نتیجه رسیدند که همپوشی قابل توجهی بین هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی

9. Personality traits

10. Costa

11. McCrae

12. Extraversion

13. Conscientiousness

14. Openness to experience

15. Agreeableness

16. Neuroticism

17. Sheldon

18. Kleinke

19. Van der linden

20. Tsaousis

21. Petrid

1. Emotional intelligence

2. Salovy

3. Mayer

4. Brad berry

5. Greaves

6. Schutt

7. Malouff

8. Thorsteinsson

ضروری می‌دانند. این مهارت‌ها منجر به افزایش انطباق و احتمال بیشتر موفقیت خواهد شد (سلطانی فر، ۱۳۸۶). آموزش مهارت‌های اجتماعی و هیجانی در کنار آموزش مطالب درسی، نه تنها به گونه‌ای مثبت، پیشرفت تحصیلی را تحت تأثیر قرار داده بلکه می‌تواند تأثیرات درازمدتی بر عملکرد شغلی و اجتماعی بعدی دانش‌آموزان داشته باشد و در درازمدت و کوتاه‌مدت موجب موفقیت افراد باشد (دهشیری، ۱۳۸۴). برای پیشبرد شناخت خودمان از سازه جدیدی مانند هوش هیجانی، مطالعه روابط آن با سازه شناخته‌شده‌ای چون شخصیت می‌تواند بسیار مفید باشد. فهم هوش هیجانی به عنوان بخشی از نظام گسترده‌تر شخصیت می‌تواند محققان را به این مسئله حساس کند که چه بخش‌هایی از شخصیت می‌تواند هوش هیجانی را تحت تأثیر قرار داده، اثرات آن را افزایش یا کاهش دهد (شفیعی تبار و همکاران، ۱۳۸۷). با توجه به اینکه از شخصیت برای رشد دادن به هوش هیجانی می‌توان کمک گرفت (برادبری و گریوز، ۲۰۰۵)، انجام پژوهش‌هایی در زمینه هوش هیجانی و ارتباط آن با سازه‌های دیگر از جمله شخصیت، به عنوان مؤلفه‌های مهم برای عملکرد دانش‌آموزان ضروری به نظر می‌رسد.

### روش

این پژوهش مطالعه توصیفی پیمایشی از نوع پژوهش‌های همبستگی است. جامعه آماری، کلیه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر زاهدان در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ می‌باشند. از این جامعه آماری، ۲۰۴ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چندمرحله‌ای از مقاطع و رشته‌های مختلف تحصیلی دبیرستان‌های ناحیه ۲ این شهرستان انتخاب و پس از تشریح اهداف پژوهش و

وجود دارد. کارسو<sup>۱</sup> و مایر<sup>۲</sup> (۲۰۰۲) در تحقیقی نشان دادند که هوش هیجانی، علایق شغلی و رفتار اجتماعی را تعیین می‌کند و می‌تواند ویژگی‌های شخصیتی را پیش‌بینی کند. فورهام<sup>۳</sup> و چاموروپرموزیک<sup>۴</sup> (۲۰۰۴)، در پژوهشی دریافتند بین هوش هیجانی و برون‌گرایی، دلپذیری و وظیفه‌شناسی از ویژگی‌های شخصیتی رابطه وجود دارد. گانون<sup>۵</sup> و راینزین<sup>۶</sup> (۲۰۰۵)، در تحقیقی در زمینه هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی نشان دادند که همبستگی به نسبت بالایی میان این دو سازه وجود دارد. احمدی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان رابطه بین ویژگی‌های ۵ عاملی شخصیت و هوش هیجانی در دانشجویان نشان داد که ویژگی‌های شخصیتی به‌طور معنی‌داری می‌تواند هوش هیجانی را پیش‌بینی کنند. شفیعی تبار، خدا پناهی و صدق پور (۱۳۸۷) و همچنین احمدی (۱۳۹۱) نشان دادند که هوش هیجانی با برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، دلپذیری و وظیفه‌شناسی رابطه مثبت و در مقابل با روان‌رنجوری رابطه منفی دارد. بشارت (۱۳۸۶) دریافت بین هوش هیجانی و همه ابعاد شخصیتی همبستگی مثبت معنادار و بین هوش هیجانی و روان‌رنجوری همبستگی منفی معنادار وجود دارد، همچنین دریافت که برون‌گرایی و روان‌رنجوری به ترتیب پیش‌بینی‌کننده مثبت و منفی هوش هیجانی می‌باشند.

بسیاری از والدین و پژوهشگران در سراسر دنیا با افزایش مشکلات رفتاری و هیجانی از اعتماد به نفس پایین تا اضطراب و افسردگی در نوجوانان، آموزش مهارت‌های لازم در زمینه هوش هیجانی به آن‌ها را

1. Caruso
2. Mayer
3. Furnham
4. Chamorro- premuzic
5. Gannon
6. Renzjin

کرونباخ این مقیاس در نمونه ایرانی نیز برای هوش هیجانی کل برابر ۰/۸۱ گزارش شده است (خسرو جاوید، ۱۳۸۱).

### یافته‌ها

برای تحلیل داده‌های پژوهش، از شاخص‌ها و روش‌های آماری از جمله میانگین، انحراف استاندارد، ضریب همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون استفاده شد. شرکت‌کنندگان ۲۰۴ دختر دبیرستانی بودند. تحلیل توصیفی متغیر هوش هیجانی با میانگین ۱۲۶/۸۱ و انحراف استاندارد ۱۲/۵۲۴ بدست آمد و این محاسبه روی ۱۹۳ نفر انجام گرفت که ۱۱ نفر ریزش داشتند. به منظور تعیین میانگین و انحراف معیار، تحلیل توصیفی روی داده‌ها انجام گرفت که در جدول ۱ نشان داده شده است.

به منظور بررسی رابطه بین مؤلفه‌های شخصیت و هوش هیجانی، ضریب همبستگی پیرسون مورد استفاده قرار گرفت که نتایج این تحلیل در جدول ۲ نشان داده شده است.

بر اساس نتایج به دست آمده در جدول ۲، بین عامل روان رنجوری و هوش هیجانی همبستگی منفی وجود دارد ولی معنادار نیست. بین عامل برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، دلپذیری و وظیفه‌شناسی با هوش هیجانی همبستگی مستقیم وجود دارد که با توجه به سطح معناداری محاسبه شده، رابطه معناداری بین این عوامل برقرار می‌باشد.

مقادیر ضرایب رگرسیون و آزمون‌های مربوط به معناداری برای متغیرهای روان‌رنجوری، برون‌گرایی، گشودگی به تجربه، دلپذیری و وظیفه‌شناسی به عنوان پیش‌بینی‌کننده میزان هوش هیجانی، در جدول ۳ ارائه شده است.

جلب مشارکت آزمودنی‌ها، آزمون ۵ عاملی شخصیتی نئو (NEO)<sup>۱</sup> و مقیاس هوش هیجانی شات (EIS)<sup>۲</sup> در مورد آن‌ها اجرا شدند.

آزمون ۵ عاملی شخصیتی نئو (NEO)، ۲۴۰ عبارت دارد که یکی از آزمودنی‌های شخصیتی است که بر اساس تحلیل عوامل ساخته شده است. فرم کوتاه این پرسشنامه ۶۰ سؤال دارد. نتایج مطالعات کاستا و مک کری (۱۹۹۲)، نشان داد که همبستگی ۵ زیر مقیاس فرم کوتاه با فرم بلند از ۰/۷۷ تا ۰/۹۲ است، همچنین همسانی درونی زیر مقیاس‌های آن در دامنه ۰/۶۸ تا ۰/۸۶ برآورد شده است. در ایران، گروسی فرشی (۱۳۸۰) این پرسشنامه را اعتباریابی کرد و نتایج آن شبیه نتایج به دست آمده در آزمون زبان اصلی بود. ضرایب آلفا برای ویژگی‌های اصلی N, O, E, A, C به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۵۶، ۰/۶۸ و ۰/۸۷ است. انیسی، مجدیان، جوشن لو و گوهری کامل در سال ۱۳۹۰، اعتبار فرم کوتاه پرسشنامه ۵ عاملی نئو را بررسی نموده و نشان دادند ضرایب آلفای کرونباخ برای ویژگی‌های اصلی C, A, E, N به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۵۸، ۰/۶۰، ۰/۸۳ است که تقریباً مشابه نتایج گروسی است اما ویژگی گشودگی به تجربه (O)، فاقد همسانی قابل قبولی ۰/۳۹ بود.

آزمون دیگر مقیاس هوش هیجانی شات (EIS) می‌باشد. این مقیاس یک آزمون ۳۳ سؤالی است که به وسیله شات و همکاران، بر اساس الگوی هوش هیجانی مایر و سالوی ساخته شده است. این مقیاس تنها یک نمره کلی برای هوش هیجانی به دست می‌دهد که دامنه آن از ۳۳ تا ۱۶۵ است. مطالعه این مقیاس در میان نوجوانان برای هوش هیجانی کلی، روایی ۰/۸۴ گزارش شده است. ضریب آلفای

1. Neo Five Factor Inventory  
2. Emotional intelligence scale

جدول ۱. تحلیل توصیفی مؤلفه‌های پرسشنامه شخصیت نئو

مؤلفه‌های شخصیت	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
روان رنجوری	۲۷/۶۶	۷/۳۱	۲۰۴
برون‌گرایی	۲۸/۱۷	۵/۹۹۸	۲۰۴
گشودگی به تجربه	۲۵/۲۹	۵/۰۰۴	۲۰۴
دلپذیری	۲۸/۱۵	۵/۲۶۴	۲۰۴
وظیفه‌شناسی	۳۳/۷۹	۶/۳۴۸	۲۰۴

جدول ۲. محاسبه ضریب همبستگی پیرسون بین مؤلفه‌های شخصیت و هوش هیجانی

شاخص	روان رنجوری	برون‌گرایی	گشودگی به تجربه	دلپذیری	وظیفه‌شناسی	هوش هیجانی
روان رنجوری	۱					
برون‌گرایی	-۰/۴۲۸**	۱				
گشودگی به تجربه	۰/۱۷۱*	۰/۰۰۳	۱			
دلپذیری	۰/۳۶۹**	۰/۱۹۹**	-۰/۱۶۸*	۱		
وظیفه‌شناسی	-۰/۲۷۳**	۰/۳۳۵**	-۰/۰۴۵	۰/۳۳۷**	۱	
هوش هیجانی	-۰/۳۳۶**	۰/۲۵۲**	-۰/۰۳۵	۰/۲۴۵**	۰/۴۱۳**	۱

\* ( $P < ۰/۰۵$ ) و \*\* ( $P < ۰/۰۱$ )

جدول ۳. شاخص‌های آماری تحلیل رگرسیون و آزمون‌های مربوط به معناداری

متغیر وابسته			هوش هیجانی	
متغیر مستقل	ضریب تأثیر (B)	خطای استاندارد	ضرایب استاندارد (beta)	سطح معناداری
مقدار ثابت	۸۵/۹۹۵	۹/۹۰۹		۰/۰۰۰۱
روان رنجوری	۰/۰۳۱	۰/۱۳۶	۰/۰۱۸	۰/۸۲۲
برون‌گرایی	۰/۳۲۰	۰/۱۵۸	۰/۱۵۵	۰/۰۴۵
گشودگی به تجربه	۰/۵۹۵	۰/۱۶۴	۰/۲۴۰	۰/۰۰۰۱
دلپذیری	-۰/۲۹۲	۰/۱۷۹	-۰/۱۲۲	۰/۱۰۴
وظیفه‌شناسی	۰/۶۹۸	۰/۱۴۹	۰/۳۵۴	۰/۰۰۰۱

مقادیر ضریب رگرسیون نشان می‌دهد که میزان بتای روان رنجوری برابر (۰/۰۱۸) است در نتیجه بین روان رنجوری و هوش هیجانی رابطه معناداری وجود ندارد؛ میزان بتای برون‌گرایی (۰/۱۵۵) می‌باشد که با

مایر (۲۰۰۲)؛ فورهام و چاموروپریموزیک (۲۰۰۴)؛ گانون و راینزین (۲۰۰۵)؛ شات و همکاران (۱۹۹۸)؛ احمدی (۱۳۹۱)؛ شفیع‌تبار و همکاران (۱۳۸۷)؛ آقاییوسفی، بهروزیان و سعدی پور (۱۳۸۷) و بشارت (۱۳۸۶) همسو می‌باشد. در تحقیق حاضر برخلاف تحقیق‌های ذکر شده، بین ویژگی روان‌رنجوری و هوش هیجانی رابطه معناداری به دست نیامد که علت آن را می‌توان در تفاوت سنی نمونه‌ها، تفاوت‌های فرهنگی و جنسی، نوع ابزار مورد استفاده و جامعه آماری متفاوت جستجو کرد.

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد عوامل برون‌گرایی، گشودگی به تجربه و وظیفه‌شناسی، پیش‌بینی کننده مثبت و معنادار هوش هیجانی می‌باشند که با نتایج تحقیقات احمدی (۱۳۹۱)؛ کارسو و مایر (۲۰۰۲)؛ اصلاخان‌نخانی و همکاران (۱۳۸۷) و آقاییوسفی و همکاران (۱۳۸۷)، همسو می‌باشد. با توجه به نتایج محاسبه‌شده تأثیر برون‌گرایی نسبت به روان‌رنجوری و دلپذیری بر روی هوش هیجانی بیشتر است و نیز چون رابطه برون‌گرایی با هوش هیجانی مثبت است، لذا می‌توان نتیجه گرفت هراندازه میزان برون‌گرایی بالا باشد، میزان هوش هیجانی دانش‌آموزان بالا خواهد بود؛ اما میزان بتای محاسبه‌شده برای متغیر وظیفه‌شناسی نسبت به تمام متغیرهای دیگر بیشتر است که همین امر نشان می‌دهد متغیر وظیفه‌شناسی نسبت به سایر متغیرها تأثیر بیشتری بر هوش هیجانی دارد و دانش‌آموزانی که نمره بالایی در وظیفه‌شناسی دارند، هوش هیجانی بالاتری دارند و بالعکس.

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که برون‌گرایی شامل جمع‌گرایی، فعال بودن و خوش‌بینی است و باعث تقویت خودآگاهی هیجانی، قاطعیت، حرمت

توجه به سطح معناداری بدست آمده (۰/۰۴۵)، در سطح معناداری مفروض (۰/۰۵)، معنادار می‌باشد یعنی با تغییر یک واحد متغیر برون‌گرایی، هوش هیجانی (۰/۱۵۵) واحد تغییر خواهد کرد؛ میزان بتای گشودگی به تجربه (۰/۲۴۰) می‌باشد که با توجه به سطح معناداری بدست آمده (۰/۰۰۰۱) در سطح معناداری مفروض (۰/۰۵)، معنادار می‌باشد. میزان بتای دلپذیری (۰/۱۲۲-)، می‌باشد که با توجه به سطح معناداری بدست آمده (۰/۱۰۴)، در سطح معناداری مفروض (۰/۰۵) بین دلپذیری و هوش هیجانی رابطه معناداری وجود ندارد. میزان بتای وظیفه‌شناسی برابر (۰/۳۵۴) است در نتیجه تغییر یک انحراف معیار در نمره وظیفه‌شناسی موجب (۰/۳۵۴) انحراف معیار تغییر در نمره هوش هیجانی می‌شود. همچنین با توجه به جدول ۳۲٪ از هوش هیجانی به برون‌گرایی، ۵۹/۵٪ به گشودگی به تجربه و ۶۹/۸٪ از آن به وظیفه‌شناسی مرتبط است. با محاسبه ضریب تعیین رگرسیون بین مؤلفه‌های شخصیت و هوش هیجانی، ضریب همبستگی ( $r=0/470$ ) و ضریب تعیین ( $r^2=0/221$ ) به دست آمده است. بدین معنی که ۰/۲۲۱ از تغییرات هوش هیجانی، توسط مؤلفه‌های شخصیت وارد شده به مدل توجیه شده است.

## بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌ها نشان می‌دهد بین ویژگی‌های شخصیتی برون‌گرایی، دلپذیری، گشودگی به تجربه و وظیفه‌شناسی با هوش هیجانی رابطه معنادار مثبت وجود دارد در صورتی‌که بین ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری با هوش هیجانی همبستگی منفی وجود دارد ولی معنادار نیست. نتایج به دست آمده از این تحقیق با تحقیقات واندرلیندن و همکاران (۲۰۱۲)؛ کارسو و

دارند (رضایی کارگر، کربندی، حسن آبادی و اسماعیلی، ۱۳۸۴) اشتراکات زیادی با افرادی با هوش هیجانی بالا دارند که نشان‌دهنده رابطه منطقی بین آنهاست. افراد وظیفه‌شناس احساس می‌کنند برای رویارویی با مسائل زندگی آمادگی کافی دارند. این افراد، منظم و دارای رفتار مناسب هستند و به شدت بر اصول اخلاقی خود پایبندند و در حدی افراطی به تعهدات خود عمل می‌کنند. سطح توقعات آنها بالا و تلاش زیادی برای تحقق این سطح از خود نشان می‌دهند (حق‌شناس و همکاران، ۱۳۸۵). افراد با هوش هیجانی بالا بر اساس اصول اخلاقی و بی‌عیب و نقص رفتار می‌کنند، اشتباهات خود را قبول و در برابر اعمال غیراخلاقی دیگران ایستادگی می‌کنند. به تعهدات خود عمل کرده و نسبت به اهدافشان پاسخگو هستند. کارشان را دقیق و سازمان‌یافته انجام می‌دهند. بین هوش هیجانی و وظیفه‌شناسی اشتراکات زیادی وجود دارد و رابطه بین آنها منطقی به نظر می‌رسد (احمدی، ۱۳۹۱). طبق تحقیقات انجام‌شده، روان‌رنجورها کمتر از سایرین از عهده استرس برآمده، کمتر توانایی کنترل تکانه‌های خود را دارند، غمگین‌تر و عصبانی‌تر بوده و بیشتر احتمال دارد به افسردگی مبتلا شوند که این خصوصیات، همبستگی منفی بین روان‌رنجوری و هوش هیجانی را توجیه می‌کنند (رضایی کارگر و همکاران، ۱۳۸۴). وظیفه‌شناسی، توصیف‌کننده قدرت کنترل برانگیختگی‌ها، به نحوی که جامعه مطلوب می‌داند و تسهیل‌کننده رفتار هدفمند است. این صفت، ویژگی‌هایی چون تفکر قبل از عمل، رعایت قوانین و سازمان‌دهی تکالیف را دربر می‌گیرد (انیسی و همکاران، ۱۳۹۰، از طرفی وقتی فرد مهارت بیشتری روی احساسات و هیجان‌ها خود داشته باشد، مسئولیت‌پذیری اجتماعی،

نفس و روابط بین فردی می‌شود، بدین ترتیب فرد می‌تواند مهارت بیشتری روی احساسات و هیجان‌ها خود داشته و در نهایت تعهد، هدفمندی و اراده وی افزایش می‌یابد (شفیعی تبار و همکاران، ۱۳۸۷). افراد با هوش هیجانی بالا خوش‌بین هستند و قدرت رهبری، الهام بخشیدن و هدایت افراد و نیز اشتیاق زیادی برای فعالیت‌های گروهی دارند. اعتماد به نفس و احساس خود ارزشی قوی داشته و قادر به ایجاد ارتباطات سودمند هستند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود بین عامل برون‌گرایی و هوش هیجانی، اشتراکات زیادی وجود دارند که وجود ارتباط بین آنها را تبیین می‌کنند. افراد با نمره بالا در دلبذیری، به دیگران اعتماد و حسن نیت دارند، مشتاق کمک به افراد نیازمند هستند، در ابراز احساسات درونی خود مقاومت نمی‌کنند، پرخاشگری خود را مهار کرده، فروتن و دارای اعتماد به نفس هستند. افراد با هوش هیجانی بالا، احساسات تکانشی و هیجان‌ها آشفته را به خوبی تنظیم می‌کنند، قابل اطمینان هستند، احساسات و دیدگاه‌های دیگران را درک می‌کنند. از علاقه‌های اجتماعی برخوردارند و انعطاف‌پذیرند، شباهت خصوصیات گفته شده از هر دو عامل، تأییدی بر معنا داری رابطه دلبذیری و هوش هیجانی می‌باشد (احمدی، ۱۳۹۱). هر چه افراد اشتیاق بیشتری نسبت به تجارب تازه داشته باشند (گشودگی به تجربه)، کیفیت روابط بین فردی آنها نیز بهتر خواهد بود. این افراد با توجه به ویژگی‌هایی چون انعطاف در تجارب، تخیل و ابتکار، درک عمیق از موقعیت‌های هیجانی و پذیرفتن تغییرات، انتظار می‌رود سازگاری بهتری با محیط‌های اضطراب‌زا داشته باشند و افرادی با ویژگی‌های فوق که توانایی بالایی در کنترل هیجان‌ها منفی

افزایش هوش هیجانی عبارت‌اند از: تغییر دادن ذهن خود (آموزش مغز)، ایجاد مهارت‌ها (کنترل گرایش‌ها، قابلیت اجتماعی گوش دادن و حرف زدن) و متمرکز کردن ذهن روی هیجان‌ها و رفتارها (برادبری و گریوز، ۲۰۰۵).

از جمله عوامل محدودکننده می‌توان به محدود بودن گروه نمونه به دانش‌آموزان دبیرستانی با جنسیت و گروه سنی معین (میانگین ۱۷ سال) و انجام تحقیق در منطقه جغرافیایی خاص و با فرهنگ خاص اشاره کرد. به مسئولان برنامه‌ریز آموزشی پیشنهاد می‌شود جهت افزایش هوش هیجانی دانش‌آموزان کارگاه‌های آموزشی دایر گردد و در آن‌ها راهکارها و مهارت‌های لازم که متناسب با ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان باشد ارائه گردد. با توجه به اهمیت هوش هیجانی، شناسایی متغیرهای مرتبط دیگر با این سازه و انجام پژوهش‌های بیشتر مخصوصاً در مناطق مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ضروری به نظر می‌رسد.

### تشکر و قدردانی

این پژوهش با همکاری برخی از دبیرستان‌های ناحیه ۲ آموزش و پرورش شهرستان زاهدان انجام شده است. از کلیه کسانی که در انجام این تحقیق مساعدت‌ها و راهنمایی‌های لازم را فراهم کرده‌اند تشکر و قدردانی می‌شود.

تعهد، هدفمندی و دقت عمل فرد افزایش می‌یابد (شفیعی‌تبار و همکاران، ۱۳۸۷). با توجه به مطالب فوق که نشان‌دهنده تطابق زیاد وظیفه‌شناسی و هوش هیجانی می‌باشد و با ذکر این مطلب که مهارت‌هایی چون همکاری، وظیفه‌شناسی و همدلی از مؤلفه‌های هوش هیجانی می‌باشند (شعاع کاظمی و مؤمنی جاوید، ۱۳۸۸)، می‌توان نتیجه گرفت که ویژگی شخصیتی وظیفه‌شناسی بیشترین تأثیر را بر هوش هیجانی دارد. با توجه به اینکه در هوش هیجانی، مهارت‌هایی وجود دارد که پردازش هیجانی را تسهیل نموده و باعث انسجام فکر می‌شود، بنابراین افرادی که به احساسات خود توجه کرده و آن‌ها را شناسایی و درک می‌نمایند، می‌توانند تأثیر اتفاقات استرس‌زا را به حداقل رسانده و به راحتی با آن‌ها مقابله کنند و از سلامت روانی بهتر و شادکامی برخوردار شوند. مفهومی پیرامون شخصیت، بیانگر آن است که رشد فردی و توسعه اجتماعی و همچنین داشتن هوش هیجانی بالا مستلزم تصمیم‌گیری‌ها و انجام فعالیت‌هایی است که ضمن رفع موانع از مسیر انسان، شرایط دستیابی به اهداف مطلوب را فراهم می‌سازد (بهادری خسروشاهی، هاشمی، ماشینی‌عباسی، ۱۳۹۱)، بنابراین کسانی که هوش هیجانی خود را تقویت می‌کنند، توانایی منحصر به فردی به دست می‌آورند تا در موقعیت‌هایی که دیگران در آن‌ها گیر می‌کنند، به خوبی شکوفا شوند (آقاپور، ۱۳۸۸). از جمله راه‌های

### منابع

- آقاپور، مهدی. (۱۳۸۸). بررسی مقایسه‌ای هوش هیجانی دانشجویان دختر ورزشکار و غیر ورزشکار دانشگاه آزاد اسلامی تبریز. *مجله زن و مطالعات خانواده*، ۱ (۲۵)، ۴۲-۳.
- آقابوسفی، علیرضا، بهروزیان، سحر، سعدی پور، اسماعیل. (۱۳۸۷). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و هوش هیجانی با سلامت روان افراد مبتلا به فیل کتونوریای تحت درمان. *مجله پژوهش در حیطه کودکان استثنایی*، (۴)، ۳۸۱-۳۷۰.



- احمدی، محمد سعید. (۱۳۹۱). رابطه بین ویژگی‌های ۵ عاملی شخصیتی و هوش هیجانی در دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی میانه. *مجله دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی*، سال ۴۳ (۲)، ۵۳-۱۳.
- اصلانخانی، محمدعلی، شمس، امیر، شمسی‌پور دهکردی، پروانه. (۱۳۸۷). رابطه هوش هیجانی و عوامل شخصیتی در ورزشکاران بزرگسال نخبه و غیر نخبه. *مجله علوم حرکت انسان*، (۳)، ۱۱-۱.
- انیسی، جعفر، مجدیان، محمد، جوشن لو، محسن، گوهری کامل، زهرا. (۱۳۹۰). بررسی اعتبار و روایی فرم کوتاه پرسشنامه ۵ عاملی نئو در دانشجویان. *مجله علوم رفتاری*، ۴ (۵)، ۳۵۵-۳۵۱.
- برادبری، تراویس، گریوز، جین. (۱۳۹۱). هوش هیجانی (مهارت‌ها و آزمون‌ها). ترجمه؛ (مهدی گنجی). ویراستار؛ حمزه گنجی. چاپ چهارم. تهران. نشر ساوالان. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۲۰۰۵).
- بشارت، محمدعلی. (۱۳۸۶). بررسی رابطه ابعاد شخصیت و هوش هیجانی. *مجله مطالعات تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه علوم پزشکی*، (۸)، ۹۴-۷۹.
- بهادری خسروشاهی، جعفر، هاشمی نصرت‌آباد، تورج، ماشینچی عباسی، نعیمه. (۱۳۹۱). رابطه ویژگی‌های شخصیتی و هوش هیجانی با شادکامی در دانشجویان. *ماهنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه*. ۱۶ (۶)، ۴۷۹-۴۷۳.
- حق‌شناس، حسن، چمنی، امیررضا، فیروزآبادی، علی. (۱۳۸۵). مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان دانش‌آموزان دبیرستان‌های تیزهوشان و دبیرستان‌های عادی. *فصلنامه اصول بهداشت روانی*، ۸ (۲۹ و ۳۰)، ۶۶-۵۷.
- خسرو جاوید، مهناز. (۱۳۸۱). *بررسی اعتبار و روایی مقیاس هوش هیجانی شات در نوجوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس.
- دهشیری، غلامرضا. (۱۳۸۴). بررسی رابطه هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. *مجله تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره*، ۱۸ (۵)، ۱۰۷-۹۷.
- رضایی کارگر، فیروزه، کربندی، سهیلا، حسن‌آبادی، حسین، اسماعیلی، حبیب‌ا... (۱۳۸۴). نوع شخصیت و میزان پیروی از رژیم‌های توصیه‌شده درمانی در بیماران دیابتی. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)*، زمستان ۱۳۸۴ (۱۱)، ۴۴۸-۴۴۱.
- سلطانی فر، عاطفه. (۱۳۸۶). هوش هیجانی. *فصلنامه اصول بهداشت روانی*، ۹ (۳۵ و ۳۶)، ۸۴-۸۳.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز، مؤمنی جاوید، مهرآور. (۱۳۸۸). رابطه هوش هیجانی و ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان دختر رشته‌های تربیت‌بدنی و علوم تربیتی. *مجله روان‌شناسی و دین*، ۴ (۲)، ۱۱۷-۱۰۱.
- شفیعی تبار، مهدیه، خداپناهی، محمدکریم، صدق‌پور، صالح. (۱۳۸۷). بررسی رابطه هوش هیجانی و عوامل ۵ گانه شخصیت در دانش‌آموزان. *مجله علوم رفتاری*، ۲ (۲)، ۱۸۲-۱۷۳.
- فتحی آشتیانی، علی، داستانی، محبوبه. (۱۳۹۱). *آزمون‌های روان‌شناختی، ارزشیابی شخصیت و سلامت روان* (چاپ هشتم). تهران: بعثت.
- کلینیکه، کریسال. (۱۳۸۶). *مهارت‌های زندگی*، (ترجمه محمدخانی)، تهران: انتشارات رسانه تخصصی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۹).
- گروسی فرشی، میرتقی. (۱۳۸۰). *هنجاریابی آزمون جدید شخصیتی نئو NEO و بررسی تحلیل ویژگی‌ها و ساختار عاملی آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های ایران*. رساله دکترای تخصصی، دانشگاه تربیت مدرس.

- Caruso R D, Mayer D J. (2002). "Recreation of ability Measure of Emotional Intelligence to Personality". Department of Psychology. *Journal of Personality Assessment*. 79 (2) 306- 320.
- Costa PT, McCrae RR. (1992). Cross-sectional studies of Personality in a national sample: I. Development and validation of survey measures. *Psychology and Aging*, 1, 140- 143.
- Furnham A, Chamorro-Premuzic T. (2004). Personality and Intelligence as Predictors of Statistics Examination Grades. Department of Psychology. University College London. *Personality and Individual Difference*, 37, 943- 55.
- Gannon N, Renzjin R. (2005). Does Emotional Intelligence Predict Unique Variance in Life? Satisfaction beyond IQ and Personality? *Personality and Individual Differences*, 36 (6), 1353- 1364.
- Salovy P, Mayer YD. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, cognition and personality*, 9, 185- 211.
- Schutt NS, Malouff JM, Hill IE, Haggerty dj, cooper JT, Golden CJ, Dornheim L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Journal of personality and individual difference*. 25, 167- 177.
- Schutt NS, Malouff JM, Thorsteinsson EB. (2013). Increasing Emotional Intelligence through Training: current status and future Directions, *the international Journal of emotional education*. 2013, 5 (1), 56- 72.
- Van der Linden D, Tsaousis I, Petridk V. (2012). Overlap between general factors of personality in the Big five, giant three, and trait emotional intelligence. *personality and Individual differences*. 53 (3), 175- 179.